

Milena Mileva Blažič

Primož Suhodolčan: *Lipko in Košorok.*

Ilustriral Gorazd Vahen.

Ljubljana: DZS, 2013.

Kratka sodobna pravljica z naslovom *Lipko in Košorok* je izšla v slikaniški knjižni obliki leta 2013, v povezavi knjige in Evropskega prvenstva v košarki, ki se je istega leta odvijalo v Ljubljani, kar je premočrten primer razvijanja promocijskih strategij v neoliberalizmu. Kratka sodobna pravljica je bila celo izbrana na razpisu *Pravljica o Lipku*, ki ga je razpisalo Društvo slovenskih založnikov v sodelovanju z Javno agencijo za knjigo. Ta dejstva niso zanemarljiva, ker podpirajo hipotezo o nadpovprečni promociji podpovprečnega besedila. Slikanica je eden najizrazitejših primerov, ko literarnosistemski dejavniki, kot so dostopnost, podpora določenih ustanov (knjigarne, knjižnice, šole ipd.) in trg (promocija, povezovanje z aktualnim športom) pripisujejo avtorju in besedilu attribute, ki jih, žal, nimata.

V delu *Lipko in Košorok* sledimo zgodbi dečka Roka in njegovega nenavadnega prijatelja v obliki antropomorfiziranega drevesa, poimenovanega Lipko. Osnovna tema je izsek iz otrokovega doživljajskega in domišljjskega sveta, ki pa nista konsistentno predstavljena. Glavni literarni lik je sodoben otrok, ki je postavljen na margino, vendar avtor ne utemelji njegove ranljivosti, ampak ga predstavi delno ambivalentno, najprej kot marginalno, potem kot osrednjo osebo ali superjunaka. Vse to pa je prikazano linearno, brez kakršnega koli razvoja, ne temelji na naraciji, temveč na deskripciji.

Dogajanje poteka dvodimenzionalno (realni-fantastični svet), književne osebe iz sveta odraslih ostajajo na dogajalnem robu. Pripovedovalec je vsevedni, vendar se na koncu tudi postmodernistično eksplicira ("Če vse to verjameš, se tudi ti zvečer ob polni luni v prvem zelenem mesecu odpravi na igrišče ...").

V besedilu ni prisotna otroška perspektiva, besedilo je napisano s strani nostalgичnega odraslega pripovedovalca, ki linearno in deskriptivno promovira športni duh, na ravni dejanj pa ga zanika.

Avtor ne le krši pravila modela ljudske in avtorske pravljice, pač pa tudi ne utemeljuje z dejanji književne osebe ter celo protislovno ravna. Junaku npr. brez zadržkov izda največjo skrivnost ("Mogoče ti tega ne bi smel povedati, ker je to naša največja skrivnost. Tega nihče zunaj gozda ne sme vedeti."); s tem izgubi kredibilnost in doslednost ter posledično etično držo, hkrati pa dodatno potrdi linearnost.

Poleg tega deček Rok doseže uspeh oziroma zmago s kršenjem (košarkarskih) pravil, kar je protislovno z delom, posebej za otroško in/ali mladinsko književnost. Besedilo ima torej vsebinsko ekspliciten (zadnji bodo prvi) in impliciten moralni nauk, a impliciten je makiavelističen, cilj opravičuje sredstvo. Gre za zmago z nedovoljeno pomočjo. Junaki v (kratkih sodobnih) pravljicah morajo biti moralno nesporni, lahko dosežejo zmago s čarobno pomočjo, vendar nikoli nepošteno. Zmaga junaka mora biti poštena brez sence dvoma (Max Luthi: *Evropska pravljica*), junak mora biti na težki preizkušnji (Vladimir Propp: *Morfologija pravljice*), ta pa mora biti častna. Pravljice temeljijo na dihotomijah: bogat-reven, pošten-nepošten, zdrav-bolan ipd. In na t. i. črno-beli tehniki, pri kateri mora biti kristalno jasno, kdo je dober in kdo slab. Zmaga dečka Roka implicira element nečastnosti, zato tudi otroci in bralci ne morejo čutiti empatije do junaka, ki bi moral biti boljši od nas, saj naj bi otroška in/ali mladinska književnost poleg literarne kakovosti vsebovala tudi humanistične vrednote. Besedilo vsebuje elemente narcizma in ničejanstva, značilna za *selfie* generacijo, nič ni resnično in vse je dovoljeno oziroma, v pričujočem besedilu, zgodovino pišejo zmagovalci, za katere ni pomembno, kako dosežejo zmago. Osrednja faza ne predstavlja osebnostne rasti protagonistov, ranljivega dečka Roka in antropomorfiziranega Lipka.

Avtor pri poimenovanju ni izviren (Borči, Breza Rezka, Brinec Brin, Cedra, Cene Macesen, Jelka, Rastko Hrast, Rok Košorok, sodnik Štor, stari Sušec), večkrat mu uide neuspela aluzija, onomatopoiija ali rima, npr. "Kogar igla piči, ta zgubi pri priči, pik, pič, auuuu!"

Lipko in Košorok v povezavi s prodajnimi in promocijskimi prijemi predstavlja tipičen primer literarnosistemske teorije, kjer je avtor pojmovan kot proizvajalec, knjiga kot produkt in bralec kot potrošnik. Besedilo bi lahko bilo napisano otrokocentrično, če je res namenjeno otrokom in branju, tudi uredniki in recenzenti bi morali odgovorno opraviti svoje delo ter avtorja opozoriti na nekonsistentnosti. Gre za tipično kratko sodobno pravljico v slikaniški knjižni obliki, ki je bila neutemeljeno izbrana in promovirana ter subvencionirana. Morebiti je literarni tekst res namenjen otrokom, vendar je kontekst več kot očitno namenjen odraslim (tržni princip).

Gre za podcenjevanje naslovnikov, otrok in mladine, ki jih s t. i. protibranjem poskušamo motivirati za branje. Protibranje je termin Perryja

Nodelmana (*The Pleasures of Children's Literature*), ki ga lahko apliciramo na pričujoči produkt. Gre za literarno nekakovosten izdelek, ki je v poljudni in strokovni javnosti predstavljen z neupravičenimi superlativi in neutemeljenim povezovanjem z ekokritiko. Sicer je v *Lipku* naravno okolje na prvi pogled res poudarjeno. Pozitivno je, da avtor naravi (iglavcem in listavcem) oziroma nečloveškemu okolju dodeli več kot le marginalno vlogo in presega antropocentrični koncept. Vendar krati zaide v dualističen koncept, ki je kompetitiven in ne komplementaren. Ni namreč zaslediti empatije do narave oziroma nečloveških bitij, človekov interes prek glavne književne osebe, dečka Roka Košoroka, je prikazan kot legitimen in temelji na izkoriščanju in ne dopolnjevanju. Odgovornost do narave je del etične dimenzije mladinske književnosti, slednji pa v pričujočem besedilu manjka refleksija, ki bi upoštevala človekove napake pri ravnanju z naravo. Podrobnejši pogled torej razkrije, da imajo narava in poosebljena drevesa zgolj stransko vlogo, so zgolj kulisa in ozadje človekovemu dogajanju. Narava ne vpliva na maturacijo glavnega literarnega lika, kar bi bilo po logiki kratke sodobne pravljice upravičeno pričakovati, ampak je pojmovana kot igra, ples ("pelo se je in plesalo") in užitek ("najbolj sta uživala", "Jelkine iglice je kar premetavalo od navdušenja: 'To delaj, Lipko!'").

Besedilo je ideološko, otroke želi prepričati, da je zmaga pomembna, ne glede na to, kako jo dosežemo, poleg tega legalizira neetičnost, princip ugodja kot vodilo. In je odličen slab zgled, česa država ne bi smela sofinancirati. Sprašujem se, kako bi se takšna poteza sofinanciranja in promocije branja obnesla, če bi književno besedilo dejansko bilo kakovostno. Potem bi slovenski otroci in učenci morebiti imeli rajši slovenščino, nekritična javnost bi ločila branje od nakupovanja.

Gre za družbeno neodgovorno ravnanje avtorja, sofinancerjev, vseh členov literarnega in športnega sistema, ki neodgovorno ravnaajo z javnimi sredstvi, predvsem pa nespoštljivo ravnaajo z otroki, za katere naj bi "najboljše bilo komaj dovolj dobro". Toliko sredstev in promocije je bilo vloženi v podpovprečno literarno besedilo (delo je bilo natisnjeno v skoraj 20.000 izvodih). Gre torej za prodajljiv produkt, ki pa nikakor ni literarno besedilo, kaj šele, da bi bilo kakovostno.

Nedvomno se avtor kratke sodobne pravljice in ostali člani v literarnem in zunajliterarnem sistemu zavedajo nelagodja, ki ga povzroča podpovprečna slikanica z nadpovprečno reklamo. Naj bo to presedan in ne pravilo, iz katerega se lahko vsi nekaj naučimo, da se ne piše oziroma se ne tiska podpovprečnih literarnih besedilih, kaj šele, da se jih sofinancira iz javnih sredstev in se jih nadpovprečno promovira.